

Tasa-arvoyksikkö
12/4.1./20
4.12.2020

Oikeusministeriö
Viite: VN/12734/2019

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen

Lausunto on annettu Lausuntopalvelu.fi järjestelmässä esitettyihin kysymyksiin.

Avioliiton kumoaminen Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa hallituksen esitystä, jonka mukaan pakottamalla solmittu avioliitto voitaisiin kumota ja kumoamisen oikeusvaikutukset olisivat samat kuin avioerossa. TANE pitää myös erittäin tärkeänä, ettei pakottamalla solmitun avioliiton purkamismenettelyn jälkeen väestökisteritietoihin merkittävä siviilisäätö olisi ”eronnut” vaan palautuisi avioliiton solmimista edeltävään siviilisäätöyn.

Oikeus avioitua haluamansa kumppanin kanssa tai olla avioitumatta ollenkaan on turvattu ihmisoikeutena (esim. YK:n ihmisoikeusjulistus 16. artikla), kuten oikeusministeriön selvityksessäkin todetaan, joten avioliittoon pakottaminen on aina ihmisoikeusloukkaus. Keskeinen pakkoavioliittoja koskeva ihmisoikeussopimus on ns. Istanbulin sopimus eli Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty yleissopimus. Istanbulin sopimuksen 32 artiklan mukaan ”osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että pakottamalla solmitut avioliitot voidaan mitätöidä, kumota tai purkaa aiheuttamatta uhreille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa”.

Ratifioidessaan sopimuksen Suomi katsoi avioliittojärjestelmänsä vastaavan Istanbulin sopimuksen edellytyksiä. Tosiasiassa avioero on kuitenkin eri asia kuin (pakko)avioliiton mitätöiminen, kumoaminen tai purkaminen. Istanbulin sopimuksen valvontaelin GREVIO:n Suomea koskevien suositusten mukaan tulee säätää pakottamalla solmitun avioliiton mitätöinnistä, kumoamisesta tai purkamisesta. Suosituksen selitysosana yleissopimuksen 32 artiklan tavoitteena on varmistaa se, että naisten ja tyttöjen ei tarvitse kantaa siviilisäätöyn liittyviä seurauksia, kun he vapautuvat vastoin vapaata tahtoa solmitusta avioliitosta. Avioliittoon pakottaminen on vakava ihmisoikeusloukkaus ja aiheuttaa merkittäviä fyysisiä ja henkisiä vaurioita ja traumoja uhrille. Siviilisäädyn palautuminen avioliittoon edeltävään siviilisäätöyn olisi tärkeä erityisesti uhrin näkökulmasta, sillä mitätöinnin jälkeen pakolla solmittua avioliittoa ei ole olemassa ja samalla valtio antaisi viestin, että uhrin kohdalla tapahtui vääräys ja hänen perus- ja ihmisoikeuksiaan on loukattu. Hallituksen esitys muuttaisi hyväksytyksi tullessaan lainsäädäntöä niin, että se olisi Istanbulin sopimuksen mukainen.

Suomessa ei ole erillistä rikosnimikettä pakkoavioliitolle. Pakkoavioliiton aikaansaamiseen ja siihen tähtääviin toimiin voidaan tapauksen olosuhteista riippuen soveltaa muun muassa ihmiskauppaa, törkeää ihmiskauppaa tai pakottamista koskevia rikoslain (39/1889) säännöksiä. Avioliittoon pakottaminen teko voi tulla rangaistavaksi ihmiskauppana (RL 25:3), törkeänä ihmiskauppana (RL 25:3a) tai pakottamisena (RL 25:8). Rangaistussäännökset eivät kuitenkaan käytännössä toimi. Istanbulin sopimuksen 37(1) artikla edellyttää jäsenvaltioiden toteuttavan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet varmistaakseen, että aikuisen tai lapsen tahallinen pakottaminen avioliittoon säädetään rangaistavaksi.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Alaikäis- ja pakkoavioliitot kietoutuvat ilmiönä yhteen ja usein pakkoavioliiton kohteeksi joutuneet ovat tyttöjä ja naisia, mutta myös poikia ja miehiä. TANE pitää tärkeänä, että ulkomailla alle 18-vuotiaana solmittu avioliitto ehdotetaan kuitenkin tunnustettavaksi vain erityisestä syystä, jos toinen puolisoista on asunut avioliiton solmimishetkellä Suomessa. Tällä muutoksella ehkäistäisiin tilanteita, joissa Suomen lainsäädännön ikärajoja pyritään kiertämään lähettämällä Suomessa asuva alaikäinen muuhun maahan avioitumista varten.

Samalla TANE haluaa ilmaista huolensa lapsen oikeuksien toteutumisesta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tapauksissa, joissa ulkomailla solmittu avioliitto on avioliiton solmimismaan lakien mukainen, mutta toinen tai molemmat osapuolet ovat alaikäisiä. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohta edellyttää lapsen edun ensisijaisuutta ja 12 artikla lapsen oikeutta saada näkemyksensä huomioon otetuksi.

Muut huomiot

Onko teillä muuta lausuttavaa ehdotukseen liittyen?

Esitettyihin lainsäädäntömuutoksiin tulee ryhtyä myös siksi, että Suomen ratifioima Istanbulin sopimus korostaa pakkoavioliittojen uhrien ihmisoikeuksien toteutumista ja uhrien oikeuksien turvaamista. Pakolla solmitun avioliiton purkamismenettely antaisi selkeän yhteiskunnallisen viestin, että pakkoavioliitto on ihmisoikeusloukkaus ja uhrien oikeudet turvataan. Pakkoavioliitot voivat olla kunniaan liittyvän väkivallan yksi muoto. Myös kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW) velvoittaa valtion ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimiin sen edistämiseksi, että avioliiton tulee perustua molempien osapuolien vapaaseen tahtoon. Suomella on lisäksi huolellisuusveloitteen mukaisesti velvollisuus ehkäistä ihmisoikeusloukkauksia ja siten myös pakkoavioliittoja.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää hyvänä, että hallituksen esityksessä on otettu huomioon lapsen etu ja lapsiin liittyvät vaikutukset. On tärkeää, että sääntelyssä ja käytännön tulkinnoissa on otettava huomioon kaikki lapselle kuuluvat oikeudet, kuten lapsen perhe-elämän suoja, oikeus saada huoltoa ja hoivaa vanhemmiltaan, oikeus tavata vanhempiaan ja lapsen oikeus syrjimättömyyteen. Sääntelyn on mahdollistettava se, että lapsen etua voidaan arvioida tapauskohtaisesti ja yksilöllisesti punnita kaikissa lasta koskevissa asioissa.

Hannele Varsa

Pääsihteeri

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta